

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону про внесення змін до Закону України
«Про аграрні розписки» та деяких інших законодавчих актів України
щодо функціонування та обігу аграрних розписок

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Сьогодні сільське господарство України є основною галуззю, що забезпечує зростання економіки країни, а доступ до фінансування аграрного сектору може підвищити його продуктивність та прибутковість, покращуючи при цьому якість матеріалів та засобів виробництва. В той же час, одним з обмежуючих факторів для реалізації аграрного природно-ресурсного потенціалу є відсутність фінансових ресурсів, зокрема доступних кредитних ресурсів. Обмежене банківське кредитування, а також нестача власних грошових коштів стимулюють шукати альтернативні механізми залучення фінансування у вітчизняний аграрний сектор. Таким альтернативним механізмом, що спростив доступ до фінансових та товарних ресурсів для виробників сільськогосподарської продукції, стали аграрні розписки.

В Україні аграрні розписки були запроваджені із прийняттям Закону України «Про аграрні розписки», що був прийнятий Верховною Радою України 06 листопада 2012 року та набув чинності у березні 2013 року. Відтоді в Україні розпочався процес активного впровадження аграрних розписок з метою забезпечення залучення додаткового фінансування у вітчизняний аграрний сектор. Від початку впровадження інструменту було оформлено 7712 аграрних розписок на загальну суму 46,1 млрд грн. У 2021 році продовжується позитивна динаміка використання аграрних розписок на ринку: від початку року вже видано 2293 аграрних розписок на загальну суму 14,1 млрд грн. Всього інструментом скористалося більше ніж 3000 сільгоспвиробників, 90% з яких – малі та середні агровиробники, і понад 300 кредиторів.

Разом з тим, учасники ринку на основі отриманого досвіду використання аграрних розписок у своїй діяльності висловили значну кількість пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цього інструменту, на основі яких розроблено поданий законопроект. Законопроект модернізує інструмент залучення ресурсів виробниками сільськогосподарської продукції, зокрема через доступ до торгів на ринку капіталів, поліпшує його доступність для агровиробників, спрощує порядок вчинення правочинів з аграрними розписками та передбачає надійнішу систему захисту прав кредиторів.

Законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування та обігу аграрних розписок (реєстр. № 2805) був поданий народними депутатами України на розгляд Верховної Ради України. Постановою Верховної Ради України № 615-IX від 19 травня 2020 року зазначений законопроект був направлений до Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики для підготовки на

повторне перше читання.

До повторного першого читання законопроект доопрацьовано з врахуванням:

- пропозицій від народних депутатів України – членів Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики;
- зауважень Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, висловлених до законопроекту раніше;
- прийнятого нового Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який набуде чинності 1 липня 2021 року замість Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

У доопрацьованому законопроекті (реєстр. № 2805-д) враховано також побажання Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо узгодження його змісту та Закону України «Про депозитарну систему України».

Крім того, була проведена суттєва техніко-юридична переробка редакції законопроекту відповідно до правил нормопроєктування. Так, серед іншого, запропоновано усі окремі зміни до Закону України "Про аграрні розписки" об'єднати та викласти цей Закон у новій редакції тощо.

Проте, у процесі подальшої роботи над вдосконаленням тексту Законопроекту було враховано додаткові позиції Міністерства аграрної політики та продовольства України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, ПАТ «Національний депозитарій України», депутатських груп та окремих народних депутатів. У результаті обговорення, до Законопроекту № 2805-д від 19.11.2020 р., розглянутого Комітетом 16.11.2020 року було внесено наступні зміни:

- 1) уточнено поняття «маркетинговий період» який тепер визначається за погодженням боржника та кредитора (пункт 7 частини 1 статті 1);
- 2) уточнено предмет товарної аграрної розписки в частині дати визначення формули розрахунку вартості зобов'язання за аграрною розпискою (пункт 5 частини 2 статті 3);
- 3) уточнено реквізит щодо страхування предмета застави за товарною аграрною розпискою (пункт 10 частини 2 статті 3);
- 4) уточнено визначення стандартизованої та індивідуалізованої товарної аграрної розписки (абз. 17 та 18 частини 2 статті 3);
- 5) виключено посилання на державні стандарти України, технічних умов, технічних регламентів та/або державних класифікаторів при визначенні якості сільськогосподарської продукції. Визначення якості буде здійснюватися за домовленістю боржника та кредитора (частина 4 статті 3);
- 6) встановлено обов'язок боржника письмово повідомити кредитора про кількість, якість, місцезнаходження вирощеної/ зібраної/ виробленої/ такої, що утримується сільськогосподарської продукції протягом 5 робочих днів з дати завершення вирощування/ збирання/ вироблення/ утримання сільськогосподарської продукції (частина 3 статті 3).
- 7) уточнено предмет фінансової аграрної розписки в частині дати

визначення формули розрахунку вартості зобов'язання за аграрною розпискою (пункт 5 частини 3 статті 4);

8) уточнено реквізит щодо страхування предмета застави за фінансовою аграрною розпискою (пункт 10 частини 3 статті 4);

9) уточнено визначення стандартизованої та індивідуалізованої фінансової аграрної розписки (абз. 17 та 18 частини 3 статті 4);

10) встановлено, що у разі переходу права власності/користування на земельну ділянку, зазначену в аграрній розписці як місце вирощування/збирання/вироблення/утримання майбутньої с/г продукції, новий власник/користувач земельної ділянки стає солідарним боржником по відношенню до кредитора (частина 4 статті 2);

11) внесено уточнення щодо форми стандартизованих аграрних розписок (частини 2 та 3 статті 5);

12) уточнено положення про зміну стандартизованої аграрної розписки на індивідуалізовану (частина 4 статті 5);

13) зазначено, що боржник має право передати вже заставлену за аграрною розпискою майбутню сільськогосподарську продукцію в наступну заставу за аграрною розпискою лише за згодою попереднього кредитора (абз. 2 частини 2 статті 6);

14) вдосконалено відносини застави за аграрною розпискою (абзац 2 частини 8 та частина 10 статті 6);

15) визначено порядок оплати страхування предмета застави у випадку невиконання зобов'язання по страхуванню предмета застави за аграрною розпискою боржником (частина 10 статті 6);

16) додано положення про можливість домовленості боржника та кредитора про зміну предмета застави У разі передачі права власності на заставлену сільськогосподарську продукцію боржник за аграрною розпискою (частина 3 статті 7).

Також оновлено тексти Законів України, до яких вносяться зміни, прикінцевими положеннями Законопроекту.

2. Мета і завдання законопроекту

Метою цього законопроекту є вдосконалення законодавства про аграрні розписки, що дозволить підвищити простоту у користуванні, ефективність, надійність аграрних розписок, а також розширити сферу їх використання. Це в свою чергу сприятиме покращенню доступу агровиробників до виробничих ресурсів та фінансування.

Завдання законопроекту:

1) визначити правову природу аграрної розписки як неемісійного цінного паперу;

2) розширити коло суб'єктів, які мають право видавати аграрні розписки;

3) уточнити теперішнє правове регулювання аграрних розписок, а

також надати можливість вчинення операцій щодо аграрних розписок з використанням електронного підпису учасників правовідносин;

4) спростити порядок видачі, обігу та припинення аграрних розписок з можливістю їх передачі в депозитарній системі України;

5) підвищити оборотоздатність аграрних розписок через механізми ринку капіталу, зокрема, регульовані ринки;

6) розширити можливі варіанти застави за аграрною розпискою, в тому числі передбачивши можливість і правила застави живих тварин та продуктів тваринного походження, продуктів їх первинної переробки і тим самим створивши умови для залучення ресурсів у тваринницькі господарства;

7) створити правові умови видачі багаторічних аграрних розписок, виконання за якими відбуватиметься частинами;

8) посилити гарантії прав кредиторів на випадок примусового виконання.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Законопроект регулюватиме аграрні розписки як неемісійні цінні папери в електронній формі. Основні положення поданого законопроекту такі:

Правова природа аграрної розписки. Чинна редакція Закону України “Про аграрні розписки” не визначає правової природи аграрної розписки. Як наслідок, виникає невизначеність щодо того, які загальні норми повинні застосовуватися у випадку відсутності спеціальних норм у Законі України “Про аграрні розписки”, ускладняється вирішення питань оподаткування, визначення ставки державного мита при нотаріальному посвідченні правочинів щодо аграрної розписки, методика Національного банку України визначає вищий кредитний ризик за операціями з аграрними розписками, ніж реальний тощо.

За своєю природою аграрна розписка є документом, який засвідчує зобов'язальні відносини між особою, яка її видала, та особою, яка є її власником, є самостійним предметом обігу на ринку, може бути об'єктом купівлі-продажу та інших правочинів, є джерелом одержання прибутку, виступає різновидом грошового капіталу. Іншими словами за своєю правовою природою аграрна є неемісійним цінним папером, що передбачає законопроект.

З метою спрощення та здешевлення порядку видачі, обігу та припинення аграрної розписки законопроект передбачатиме, що аграрні розписки будуть існувати у формі електронного документу в Реєстрі аграрних розписок. Боржники та кредитори за аграрною розпискою можуть видавати, передавати або вносити зміни до аграрної розписки в Реєстрі аграрних розписок як самостійно, використовуючи свій електронний підпис, так і звертаючись до реєстраторів Реєстру аграрних розписок, статусу яких можуть набути нотаріуси.

Коло суб'єктів, які можуть видавати аграрні розписки. Законопроект розширює коло суб'єктів, які можуть видавати аграрні розписки за рахунок сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, члени яких мають у власності земельні ділянки сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою за умови наявності нотаріально посвідченої згоди такого члена кооперативу на видачу такої аграрної розписки.

Обов'язкові реквізити аграрних розписок. З урахуванням досвіду ринку законопроект пропонує оновлений перелік реквізитів окремо для фінансових аграрних розписок та окремо для товарних аграрних розписок, що викликано специфікою їх змісту та особливостями закріплених ними зобов'язань.

Застава за аграрною розпискою. Відповідно до частини першої статті 7, аграрна розписка встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника за аграрною розпискою заставою його майбутнього врожаю. Предметом такої застави може бути виключно майбутній врожай сільськогосподарської продукції. Крім застави майбутнього врожаю, законопроект передбачає можливість та порядок застави за аграрною розпискою живих тварин та продуктів тваринного походження, продуктів рослинного походження, продуктів їх первинної переробки гарантії прав та законних інтересів кредиторів у випадку таких застав.

Зміна умов аграрної розписки. Законопроект передбачає, що зміст реквізитів аграрної розписки може бути змінений на підставі домовленості між боржником та кредитором.

Правові умови видачі багаторічних аграрних розписок. Частина дев'ята та десята статті 10 Закону України “Про аграрні розписки” (чинна редакція) передбачає часткове виконання, хоча за своєю суттю ці положення нагадують виконання зобов'язання частинами. Разом з тим, не врегульоване визначення термінів такого виконання, кредитор не має права звернутися за примусовим виконання кожної частини. Законопроект заповнює указані прогалини, врегульовуючи істотні умови при виконанні зобов'язання частинами, передбачивши право кредитора на стягнення заборгованості в обсязі невиконаної або неналежно виконаної частини зобов'язання, визначеної такою аграрною розпискою, у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса та достатнє підтвердження безспірності. Тим самим законопроект створює належне правове поле для видачі багаторічних розписок, виконання за якими відбуватиметься частинами протягом кількох маркетингових періодів.

Облік аграрних розписок. Облік аграрних розписок як об'єктів цивільних прав здійснюється лише в Реєстрі аграрних розписок. Облік прав на аграрні розписки та прав за аграрними розписками може здійснюватися в Реєстрі аграрних розписок або в системі депозитарного обліку цінних паперів за вибором кредитора (власника аграрної розписки).

Обіг аграрних розписок. Обіг аграрних розписок здійснюється лише у депозитарній системі України, за винятком випадку, коли, кредитор яких має намір здійснити їхнє відчуження для розрахунку за існуючий борг, за умови наявності відповідного договору і лише для операцій, пов'язаних з сільським господарством. Таке відчуження здійснюється у Реєстрі аграрних розписок, а якщо облік аграрної розписки вже переведено до депозитарної системи, то у депозитарній системі.

Аграрні розписки після прийняття законопроекту будуть обертатися (перебувати в обігу) як на неорганізованому фондовому ринку, так і на організованому ринку капіталу (регульованому ринку або багатосторонньому торговельному майданчику БТМ).

Усі дії по відкриттю рахунку у цінних паперах в депозитарній установі України вже врегульовані Законом України «Про депозитарну систему України», а положення про торгівлю цінними паперами на організованому ринку капіталі – у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який набуде чинності 01 липня 2021 року замість Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Підстави припинення аграрної розписки. Відповідно до частини першої статті 12 Закону України “Про аграрні розписки” (чинна редакція), аграрні розписки діють до повного їх виконання. Норма не узгоджена з положеннями глави 50 Цивільним кодексом України, який передбачає ряд інших підстав припинення зобов'язання, таких як припинення зобов'язання переданням відступного, зарахуванням, за домовленістю сторін, прощенням боргу, поєднанням боржника і кредитора в одній особі тощо. Законопроект узгоджує підстави припинення аграрної розписки із нормами Цивільного кодексу України.

Примусове виконання аграрної розписки. Відповідно до частини другої статті 13 Закону України “Про аграрні розписки” (чинна редакція), у разі невиконання боржником за зобов'язань за аграрною розпискою у вказаний у ній строк кредитор за аграрною розпискою має право звернутися до особи, уповноваженої вчиняти нотаріальні дії, за вчиненням виконавчого напису, на підставі якого орган або особа, що здійснює примусове виконання судових рішень, рішень інших органів протягом семи днів забезпечує передачу кредитору за аграрною розпискою предмета застави аграрної розписки. Законопроект посилює надійність аграрної розписки, передбачивши, що у разі недостатності або відсутності застави за аграрною

розпискою для задоволення вимог кредитора за аграрною розпискою, стягнення заборгованості за аграрною розпискою у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса відбувається шляхом звернення стягнення на інше майно боржника за аграрною розпискою або інших осіб, які несуть солідарну відповідальність із боржником за аграрною розпискою.

З метою усунення потенційного ризику рейдерства щодо власників земель сільськогосподарського призначення уточнено положення Закону України «Про аграрні розписки» шляхом заборони передання у заставу за аграрними розписками земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а також заборони стягнення заборгованості за аграрною розпискою на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які перебувають у власності боржника за аграрною розпискою або осіб, які несуть солідарну відповідальність із боржником.

Також законопроект передбачає, що неустойка (штраф, пеня) включається до виконавчого напису, якщо такі санкції передбачені аграрною розпискою.

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

На даний час регулювання правовідносин у зазначеній сфері Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Податковим кодексом України, а також законами України «Про аграрні розписки», «Про нотаріат», «Про виконавче провадження», «Про заставу», «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», Декретом Кабінету Міністрів України «Про державне мито». Регулювання аграрних розписок здійснюється також низкою підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та Міністерства юстиції України.

Законопроектом пропонується зміни до Господарського та Цивільного кодексів України, до законів України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень", "Про кредитні спілки", "Про адміністративні послуги". Також, у зв'язку із віднесенням аграрних розписок до категорії неемісійних цінних паперів, передбачені відповідні зміни до законів України "Про депозитарну систему України", "Про інститути спільного інвестування" та "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки".

Прийняття законопроекту не потребує внесення до інших законів України, крім перелічених вище.

5. Фінансово-економічне обґрунтування законопроекту

Прийняття цього проекту Закону не потребує додаткових витрат бюджетних коштів. Технічні роботи по підготовці синхронізації Реєстру аграрних розписок та іншими реєстрами та базами даних, необхідними для перевірки інформації при вчиненні правочинів з аграрними розписками, а

також системою депозитарного обліку вже ведуться та здійснюються за рахунок Проекту «Аграрні розписки в Україні», що впроваджується Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC, Група Світового банку) у партнерстві з Швейцарською Конфедерацією.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття акта

Прийняття Закону України "Про аграрні розписки" дасть змогу:

- 1) розширити коло виробників сільськогосподарської продукції, які зможуть використовувати аграрні розписки з метою отримання доступу до фінансових та товарних ресурсів;
- 2) підвищити надійність інструменту, що розширить коло кредиторів за аграрними розписками;
- 3) розширити можливості обігу аграрних розписок на вторинному ринку, у тому числі, організованому;
- 4) забезпечити доступ осіб, які можуть інвестувати в сільське господарство через механізми депозитарної системи України;
- 5) створити умови для видачі аграрних розписок іноземним інвесторам через можливості кореспондентських відносин між Центральним депозитарієм цінних паперів та іноземними депозитарними установами.

**Народні депутати України –
члени Комітету Верховної Ради України
з питань фінансів, податкової та митної політики**

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Гетманцев Данило Олександрович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000440A3100AB198F00
Дійсний до: 25.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-32/03-2021/399563 від 21.12.2021

768155